

PRZECIWNOSĆ (98) *sb f*

e oraz o jasne.

sg *N* przeciwność (19). ◇ *G* przeciwności (12). ◇ *D* przeciwności (1). ◇ *A* przeciwność (7). ◇ *I* przeciwnością (1). ◇ *L* przeciwności (5). ◇ *pl N* przeciwności (8). ◇ *G* przeciwności (14). ◇ *D* przeciwnościami (2). ◇ *A* przeciwności (13). ◇ *I* przeciwnościami (1). ◇ *L* przeciwnościami (15); -ach (6), -ách (3), -(a)ch (6); -ach *OpecŻywPrzedm, CzechEp, LatHar, WujNT, SarnStat*; -ách *LubPs, Leop*; -ach : -ách *OpecŻyw* (1:1).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Trudność, przeszkoda; niebezpieczeństwo, nieszczęście, niepomyślność; ucisk, prześladowanie; adversa, adversitas HistAl; infelicitas, iniquitas, intemperies, malum, nox, perversitas, procella, saevitia Mącz; molestia Calep* (72) : *A* gdi załzye do domv ydą [*przekupnie soli*] mayą nyeyakye przeciwnośczi na przerzeczonich myełzczach dla thego ze nyedbayą na Qwythy Luczkye [*tj. łuckie*] dla thego biwayą przénagabany *MetrKor* 57/115v [*idem*] 59/273; [*ludzie średniego stanu*] Śpią prześpiecznie zdro(w)iej wstaną, Przeciwności małe mają. *BierRozm* 7; *BE*dę vřtávicznie chwalił páná mego/ [...] y ci vřlyřřawřly będą otrzewieni ktorzy łą w przeciwnoścziach położeni *RejPs* 49, 84 *marg, Ff3; RejJóz* B4v *marg; HistAl* H3; trzećye [*nasienie*] ptacy pozobáli [*Vulg Matth* 13/19]/ wedle łámego Páná wykłádu/ ony známyenuye/ ktorzy przyyáwřly flowo boże/ zwyedźyeni od czártá/ álbo dla czesnego dobrá/ álbo dla przeciwnośczi/ według yego łye nye łpráwuyá/ áni owoc dawáyá. *KromRozm III* C8; Iáki był święty Páwel mieřzkáiąc v Tefzáloniczenczykow/ thácy y oni byli w łwoim náwroceniu mocney w przeciwnoścziach łtałósci. *Leop* 1.*Thess* 2 *arg*; *A* malis requiescere, Od przeciwnośczi fie wykołátác. *Mącz* 342a; Potym pánował bez wřzelkney przeciwnośczi/ [...] á pothym w pokoju závářł żywot łwoy. *HistRzym* 60; Dořwiádczyli tego rzeczą Apořtołowie/ [...] rozmáitemi przeciwnoścziámi vćiřnieni/ y mękámi okrutnemi łtrapieni. *NiemObr* 4; Ze iákie przeciwnośczi kiedy fráłowály [*zmarłá matkę, kiedy jeszcze żyła*]. Bez tego być nie mogło *WisznTr* 12, 26; Ze ten człowiek [*Jan Tarnowski*] prze cnotę dořtał łye do niebá: Gdzie [...] żadnéy przeciwnośczi więćey nie poczuie. *KochTarn* 75; *BielRozm* 5; *Molestia* – *Przikrořc, przeciwnořcz. Calep* 669b; niech [*ofiara tobie, Panie, oddana*] nas y oczyřci od wřzelkich niepráwořci/ y wyłwobodźi ze wřzelákich przeciwnośczi. *LatHar* 104, 293, 422, 437; *SarnStat* 1022.

przeciwność czyja [= *kogo dotyczy; w tym: pron poss* (4), *G pron i sb* (2), *ai poss* (1)] (7): bo wy iefteřcie ktorzy náłladuiecie mnie/ a iefteřcie łemną w pokuřach ij w przeciwnoścziach moijch *OpecŻyw* 95v, 128; Nigdzićieřm nienayduieřs nauki lepřřé naprzeciw zdrádlwym a krotkim rořkollám ciełefnym/ ij przeciwnoścziám ludřkim/ iako w żywocie miłóřciwego pana Iezu Kryřta *OpecŻywPrzedm* C3; Cirpliwořc teź takowá miał że niezwyćiężony był we wřzitkich łwyc łmutkach albo przeciwnoścziach. *BielŻyw* 46; *RejPs* 189v; *Mącz* 252a; rácz mi łářkę twoię pokázác/ y porátowác mię w káždych łmutkach y przeciwnoścziách moich/ ták ciełefnych iáko y duřznych *LatHar* 295.

przeciwność czyja [= *kto powoduje; w tym: G sb* (2), *ai poss* (2)] (4): *OpecŻywPrzedm* C3v; gdzieřkolwiek przydzie dźwięk iego [*dzwonu*]/ áby odeřřlá moc nieprzyiációl dáleko: *Cmy Fántazyie/ Chmury/ ořwiecenie Błýřkáńia/ vderzenie Gromow/ y przeciwnośczi wřzyřtkich Duchow.*

KrowObr 103; *Mącz* 261a; który [przełożony] nie ma oblec w zbroję Bożą/ aby był mocny przeciw dyabelskim przeciwnościom *HistRzym* [89].

W *połączeniach szeregowych* (7): *OpecŻyw* 43v; A s tąd nie nietylko męczennicy/ ale i j wyznawce wiary/ [...] w niemotzách/ w klopociech/ w smutkach przeciwnościach wielką mieli cierpliwość. *OpecŻywPrzedm* C3v; Widzisz, co tu niedostatkow, Przeciwności, wielkich smętkow *BierRozm* 3; A then krzyż nic inżego nieieft/ iedno ieft wżeląka przeciwność/ vdręzenie/ y smutek/ który Pan Bog ná swoie wybráne przepułtza tu ná thym świcie *KrowObr* 237v; *BielKron* 98; Procella, [...] *Metaph*. Przeciwność/ niefortuná/ zamieszánie. *Mącz* 324a; *LatHar* 633.

W *przeciwstawieniach*: »dobro, szczęśliwość ... przeciwność« (2): ábowiem gdy łzczęfliwość wżelka człowiekowi ieft dozwolona/ náthychmiał y przeciwność iemu będzie zgotowaná. *HistAI* L7v; Tobie że łczęście do tąd było nie przemiennym/ Przydáiąc więcéy dobrá/ niżli przeciwności/ Otóz téz oddawác maż twé wzajem wdzięczności. *GosłCast* 37.

Zwroty: »od przeciwności bronić; obrona przeciwko przeciwności; obrona, obrońca w przeciwności(ach)« [szyk zmienny] (3;1;1:1): *BierRaj* 17; racz byc miłosciwem obroncą nam wprzeciwnościach náłzych *RejPs* 189v; Day Boże/ aby ta zbáwienna offiárá/ y od włánych náłzych grzechow nas vřtáwicznie wyzwoliłá/ y od wżytkich przeciwności broniłá. *KrowObr* 169; Bądź nam/ Pánie/ w wyprawie pomocá/ w drodze poćiechá/ w vpaleniu ochłodá/ we dżdzu y źimnie przykryćiem/ w vtrudzeniu rátkiem/ w przeciwności obroná/ w poślıżnieniu podporá/ w tonieniu portem *LatHar* 633, 370, 630.

»(u)ci(e)rpiec przeciwności« [szyk zmienny] (6): Thrzeczya regula yeft czyerpyecz wżytky od boga przepułzczone przeczywnořczy *PatKaz III* 143; *WróbŻółt* oo2v, oo3v; Iednákem ya nye zábaczył twych łpráwyedliwości/ Acżem dla nich ták vćirpyał wyele przeciwności *LubPs* bb6; Ktorzy zá swym Pánem idáć/ á krzyż z płáczem zá nim niołáć/ przeciwności wielkie ćierpiá/ á w pewney nádziei trwáiá. *ArtKanc* F19, I19v.

»przeciwności cierpliwie znosić (a. znieść)« (2): Przeto chceřlii cierpliwie przeciwności znofitz/ chceřlii pokuřy i j smętki zwyciężytz? módl sie. *OpecŻyw* 53v; *LatHar* 618.

»zwyciężác przeciwności« (2): Kosćioł zwycięża wżytkie przeciwności. *WujNT* 35 marg, Zzzzz 2v.

Wyrażenia: »ratunek w przeciwnościach« (1): Wyłłáwyánye z dzyękámi zá dziwny rátek w przeciwnościach *LubPs* H3 marg.

»przeciwność szczęścia [= losu], fortuny« = *fortunae intemperies a. iniquitas* *Mącz* (2:1): *Fortunae intemperies*, Przeciwność łczęścia *Mącz* 172a; *Emersura virtus ex omni sevitia fortunae*, Wynurzy nie cnotá ze wżelákiey fortuny [tj. złęgo losu]/ przeciwności. *Mącz* 218c, 170d.

»przeciwność wiatru« = *niepomysłny wiatr* (1): Widząc swoię niefortunę á przeciwność wiatru/ puścił sie zálię do Hiřpániey Cefarz w swoich więřszych okřęciach *BielKron* 192.

Szeregi: »przeciwności i ciężkości« (1): i jż gdy na wás przydá przeciwności i j ciężkořci/ wezmiecie przed sie boże vmęçzenijé *OpecŻyw* 99v.

»przeciwność i (albo) niebezpieczeństwo (a. niebezpiecznořć)« [szyk 1:1] (2): *LatHar* 33; Niech ma moc ktemu rozum/ á zwłáczá dla tego/ [...] By nie dářmo nieřilił/ á w niebeřpieczności Głowy swoięy niepodał/ álbo w przeciwności. *GosłCast* 71.

»przeciwność a nieszczęście« [szyk 1:1] (2): Nox Reipub(licae). Przeciwność á nieszczęście Rzeczypospolitey. *Mącz* 252a, 133a.

»przeciwność i obłądność« (1): rácz nam miłościwie wżyczyć zdrowia y pokoju: áby Kościół twoy zbywłszy wżelkiew przeciwności y obłądności/ w beśpieczney fwobodzie służył máiełtatowi twemu świętemu. *LatHar* 87.

»smutki i (albo) przeciwności« (3): Tatz [męka Jezusa] mie we wśytkich smutkoch ij przeciwnościach wípomágá *OpecŻyw* 160v; *BielŻyw* 46; *LatHar* 295. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»przeciwność i sromota« (1): [Pilát] kázál go [Jezusa] w pawloczyfté odzienijé oblétz/ aby żydowie nałyciwłły sie iego przeciwności ij fromoty niezładaliby daléy przelánia iego krwi niewinné. *OpecŻyw* 128.

»trudności i przeciwności« (1): *Nie iáko ia chcę*. [Matth 26/39] Dołkonály przykład połufzeństwá/ y oddánia nas lámych y woley náłzey pod wolą y zrzádenie Boże/ we wżytkich trudnościach y przeciwnościach *WujNT* 116.

»przeciwność i utrapienie« (1): iefzczéłmy nie w niebie/ gdzie áni słyhác o żadney przeciwności/ y vtrapieniu. *LatHar* 578.

Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym: »... i insze (a. wszelkie) przeciwności« (2): a wezmi tu s tego naukę/ ijz niewczáłności/ smutki/ kłopoty/ íłkody/ omowy/ ij ijnńśe przeciwności [!] ij przeładowanié/ íą znamienité łáki bożé znamiona *OpecŻyw* 32v; Wtoré rozmyłłanijé żywota miłóściwego pana Iezu Kryłta/ nauczá znofitz przeładowanie ludńkie/ ij wśelkie przeciwności. *OpecŻywPrzedm* C3v.

W przen (1) : ábyłmy przyczyną błogółáwionego Marćiná wyznawce y biskupá twego/ przeciwko wżelkim rozlicznym przeciwności naiázdom obronę otrzymáli. *LatHar* 453.

2. *Sprzeciw, opór, nieposłuszeństwo; contrarium HistAl; pertinacia, repugnantia Mącz; renixus Calep* (9) : Repugnantia, Przeciwianie/ Odmawianie/ Przeciwność. *Mącz* 330c; Pertinacia, Oporá/ ociętność/ przeciwność. *Mącz* 448a; Renixus – Przeciwnośc. *Calep* 911a.

przeciwność komu (1): ále tylko s kxiążety ktore mamy vmyślilifmy záprawdę was odewśzego podeyrzenia wyłthępu wizwolić/ ále wy vmyślilifcie przeciwność nam *HistAl* D7.

przeciwność naprzeciwko komu, przeciw czemu (2): *LibLeg* 10/91v; Ktory [Pan] ácz widzi fye czáfem iżeby ípał przeżiráyác/ iż kácyrftwá y przeciwności przeciw they łodce [tj. Kościołowi] moc byorą dla dołwyadłfienya y zbudzenya wybránnych swych [...]. Ale [...] nye ípi áni drzemye *KromRozm III* L3v.

przeciwność czyja (2): niemála szkode na then czas nam vdzialaly, a thak mi obacziwschi ych przeczywnosc na przeczywko nam połlalysmi na tho woyewodztwo walaskye pyotra woyewode *LibLeg* 10/91v; Ociec bacząc przeciwność iego [syna *Ludolfusa*]/ obległ go ná Rátyzbonie/ gdzye muńiał páś przed oycem ízukáiąc łáki *BielKron* 174v.

Zwrot: »przeciwności czynić« (1): przyłzłá Kłiężná Przemyłka kniemu prośząc dla Bogá áby odpuścił wdowie gdyż oná żadnego zuchwáłtwá áni przeciwności iemu nigdy nie czyniła. *BielKron* 301v.

Szeregi: »przeciwności i burzki« (1): nie dla tegom ia Luterze tu ciebie do fiebie wezwał ábych fie ftobą gádać miał/ ále ábych ty przeciwności vpokoił y ty burzki ktorycheś násiał/ á przyiacielłkim obyczáiem to poiednał *BielKron* 194.

»zuchwalstwo ani przeciwność« (1): *BielKron* 301v *cf* *Zwrot*.

[*Wyrażenie przyimkowe*: »krom [czyjej] przeciwności«: A tho mam vczinicz [*tj. pozwolić na ściąganie długu ze swojego majątku*] krom zadnego prawa y hadrunku y krom przeciwnosci kthorichkolwie ossob *ZapWpolActAdv* 1545 202/178.]

3. *Niezgodność, sprzeczność* (6) : ábowiem iż złe/ przeciwne ieft dobremu/ á dobre złemu/ poniewoli/ á z mufu/ iedno drugie dla they przeciwności przyrodzoney wípierác/ á krzepczyć muśi *GórnDworz* H8, I; *CzechEp* 144.

przeciwność czego (1): O niezgodzie álbo przeciwności pozwu, ze nie w słowie, ále w rzeczy ma bydz rozumiano *SarnStat* 754.

przeciwność czemu (1): Iednak gdy do pífmá Apoftolłkiego/ [...] [*kościelne tradycje*] przyłożone będą/ wielka fie w nich przeciwność náuce Apoftolłkiej znáyduie. *WujJudConf* 41v.

przeciwność między czym i [czym] (1): A wżákże tu [*w przeistoczeniu chleba i wina w ciało i krew*] przeciwności żadnych nie máłz między tym co ieft s przyrodzenia/ y też co ma z wftáwy Pána Kriřtuřowej. *RejPosWiecz*³ 96v.

[*przeciwność czyja*: Bráćia mili/ zdać mi się tu być przeciwna Contradikcia: á zwłáfcza dla Pífmá Apoftolłkiego [...] na co zezwoliwřzy/ iálna wářzá będzie przeciwność/ ná iedney kárcie nápiřana. *HerbOdpow* K3v, K4v.]

Szereg: »niezgoda albo przeciwność« (1): *SarnStat* 754 *cf* *przeciwność czego*.

4. *Całkowita odmienność, przeciwstawność, przeciwieństwo, odwrotność; contrarium* *HistAl* (3) :

przeciwność czemu (1): gdiř przed Bogiem nieczyřtothą y bálwochwáłłtwem záwřdy řmierziř/ gdi to czyniř czo miłuietř/ á řthąd po řmierci niezliczne męki będzieř ćirpiáł. My zářię przeciwność temu czyniem y miłuiem/ ábyřmy po řmierci boskiey chwały pożywáli. *HistAl* K.

Zwrot: »w swą przeciwność obracać się« (1): Ale niebytnoćią řwą wřzytki przemiennoći w řwe przeciwnoći fie obracaia. *HistAl* G.

Wyrażenie: »przeciwność przyrodzenia« (1): Naturalis rerum differentia sive repugnantia: [...] Antipathia – Przeciwnoć przyrodzenia. *Calep* 77a.

5. *Wařń, niezgoda* (1) : yeno ze tich czářłow zwařchej stroni thakowe sye rzeczy okazali y okazvą naprzeczywko przyazny y przisyedze nářchej ktorą mamy między sobą przeczywnoćz wielką *LibLeg* 11/86.

6. *Rzecz, która przeszkadza* (1) : Trzebá też to wiedzieć káždemu řprawcy woiennemu/ iż kthemu bárzo pomaga wiátr y mieyřcá po řobie mieć/ ábowiem gdy wiátr w oczy/ bárzo przekáza/ wřzyřthki prochy y przeciwności idą ná ćie *BielSpr* 16v.

7. [*astron. Opozycja planety i Księżycy*: czářem bywa Kfiężyc práwie przeciwko drugiemu Plánećie/ á tho zowiemy przeciwność. *SienHerb* 423b (*Linde*).]

*** *Bez wystarczającego kontekstu (6)* : *Oppositio, contrarietas, przeciwnosc BartBydg 103; Adversitas, Przeciwność. Mącz 3d, 64a; Adversitas – Przeciwność, niezgoda. Calep 29a, 254a, [734]b.*

Synonimy: 1. *ciężkość, niebezpieczeństwo, nieszczęście, przeszkoda, trudność*; 2. *krnąbrność, opieranie się, przeciwienie, przeczka, sprzeciwienie, sprzeciwieństwo, upor, uporność*; 4. *przeciwieństwo*; 5. *nieprzyjaźń, niesnaska, niestwora, niestworność, nieustawiczność, niezgoda, poswarek, rozdwojenie, rozdział, rozdzielenie, rozłączenie, rozterk, różnica, różność, spor, sporka, sprzecanie, sprzecanie się, swar, warchoł, waśń, zwada.*

Cf **PRZECIWIENSTWO**

MC